

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23^{ης} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1950

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΟΡΛΑΝΔΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ὁ *Πρόεδρος* ἀγγέλλει τὸν ἐπισυμβάντα τῇ 2α Φεβρουαρίου θάνατον ἐν Μονάχῳ τοῦ τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας *Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ* καὶ ὀμιλεῖ, ὡς κάτωθι, περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ ἐκλιπόντος. Ἐν συνεχείᾳ ὀμίλησαν ἔπειτα οἱ κ. Κ. Μαλτέζος, Π. Ζερβός, Ἰ. Καλιτσουνάκης καὶ Γ. Ἰωακείμογλου.

Μετὰ βαθυτάτης λύπης ἀγγέλλω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν πρό τινων ἡμερῶν ἐπισυμβάντα ἐν Μονάχῳ θάνατον ἐπιλέκτου τακτικοῦ αὐτῆς μέλους, τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ.

Ὁ μεταστὰς ὑπῆρξε φωτεινὴ μαθηματικὴ διάνοια, ἣτις ἐκλέϊσε τὸ ἐλληρικὸν ὄνομα ἐν τῇ ξένῃ καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ τῶν περισπουδάστων συγγραμμάτων του καὶ διὰ τῆς καθόλου αὐτοῦ δράσεως.

Γόνος τῆς μεγάλης φαναριωτικῆς οἰκογενείας τῶν Καραθεοδωρῆ εἶδε τὸ φῶς εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ 1873. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσπούδασεν ἐν Βελγίῳ μηχανικός, ἐργασθεὶς ἔπειτα ὡς τοιοῦτος ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Γερμανίαν ἐπεδόθη ὀλοψύχως εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην, τῆς ὁποίας κατέκτησεν ἀλματωδῶς, ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, πάσας τὰς βαθμίδας τῆς ἱεραρχίας.

Οὕτω τὸ μὲν 1904 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Göttingen, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος, διὰ τῶν σημαντικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν, ἀνηγορεύθη Ὑφηγητὴς, διδάξας κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Göttingen, τὸ δὲ 1908 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βόννης.

Εὐθὺς μετὰ ταῦτα, τὸ 1909, ἐξελέγη καθηγητὴς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον

τοῦ Ἀννοβέρου, καὶ τὸ 1910 εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον τοῦ Breslau. Τὸ 1913 ἐκλήθη νὰ διαδεχθῆ εἰς τὸ Göttingen τὸν Felix Klein, ἓνα τῶν διασημοτέρων μαθηματικῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἄλλον δὲ πάλιν μέγαν μαθηματικόν, τὸν Frobenius ἐκλήθη νὰ διαδεχθῆ τὸ 1918 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐκτιμῶσα πρὸς τῆ σοφίᾳ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ὑπέροχον αὐτοῦ ὀργανωτικὸν πνεῦμα μετεκάλεσεν αὐτὸν τὸ 1920 πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἰδρυθέντος τότε Πανεπιστημίου τῆς Σμύρνης. Κατελθὼν τότε εἰς Ἑλλάδα διαωρίσθη μετ' ὀλίγον καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸ 1923 τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνεῖου, ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀνακηρυχθεὶς ἔπειτα ἐπίτιμος αὐτοῦ Καθηγητῆς. Ἐπανακάμφας τὸ 1924 εἰς Γερμανίαν ἐδίδαξεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, ἔτυχε δὲ τὸ 1927 καὶ τοῦ τίτλου τοῦ Μυστικοσυμβούλου.

Ἄλλ' ἡ φήμη τοῦ Καραθεοδωρῆ εἶχεν ὑπερβῆ τὰ ὅρια τῆς Γερμανίας. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1928 τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ἀμερικῆς προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ μεταδώσῃ τὰ νόματα τῆς σοφίας του καὶ εἰς τὸν νέον Κόσμον. Ὁ Καραθεοδωρῆς ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑξάμηνον μὲν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard, ἐπὶ δίμηνον δ' εἰς τὸ τῆς Καλιφορνίας.

Σπουδαία ὑπῆρξεν ὡσαύτως καὶ ἡ συγγραφικὴ δρᾶσις τοῦ Καραθεοδωρῆ. Ἀπὸ τοῦ 1904 καὶ ἔντεῦθεν ἄνω τῶν 70 ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του προήγαγον σημαντικῶς ποικίλους κλάδους τῶν τε Μαθηματικῶν καὶ τῆς Φυσικῆς.

Ἐπὶ ὑπέροχον δὲ ὀγκῶδη τόμον ἀπετέλεσεν ἡ δημοσίευσις τῶν περὶ τῶν πραγματικῶν συναρτήσεων μαθημάτων του, ἔργον ἀληθῶς κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδος του.

Γενικῶς ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ Καραθεοδωρῆ ἔταξεν αὐτὸν μετὰ τῶν κρατίστων συγχρόνων μαθηματικῶν καὶ προῦκάλεσε πολλαπλῶς τὴν ἐπίσημον ἐκδήλωσιν τῆς ἐκτιμῆσεως τοῦ διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ κόσμου δι' ἀνακηρύξεως αὐτοῦ ὡς μέλους τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βερολίνου, τῆς Γοτίγγης, τοῦ Μονάχου, τῆς Βολωνίας, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Dei Lincei τῆς Ρώμης.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θρηγοῦσα τὴν ἀπώλειαν οὐ μόνον τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ τακτικοῦ αὐτῆς μέλους, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνωτέρου ἀνθρώπου καὶ τοῦ θερμοῦ πατριώτου ἀπέστειλεν, εὐθύς ἅμα τῆ ἀγγελίᾳ τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος, συλλυπητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ κ. Στέφανον Καραθεοδωρῆν, ἡ δὲ Σύγκλητος αὐτῆς συνελθοῦσα ἐκτάκτως συνέ-

ταξε σχετικόν ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλε μετὰ συλλυπητηρίου ἐγγράφου πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ μεταστάντος.

Περὶ τοῦ μαθηματικοῦ ἔργου τοῦ ἀνδρὸς θέλουσιν ὀμιλήσει οἱ εἰδικοί μαθηματικοὶ συνάδελφοι κύριοι Κ. Μαλτέζος καὶ Π. Ζερβός, περὶ δὲ τῆς ἄλλης ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δράσεως οἱ στενώτερον μετ' αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ συνδεδέντες συνάδελφοι, κύριοι Ἰ. Καλιτσουνάκης καὶ Γ. Ἰωακείμογλου.

Ὁ κ. **Κ. Μαλτέζος** λαβὼν τὸν λόγον λέγει τὰ ἑξῆς:

Εἰς τὰ λεχθέντα διὰ τὸν ἐκλιπόντα συνάδελφον ἐκ μέρους τοῦ κ. Προέδρου προσθέτω τὰ ἐπόμενα.

Ἀρχικῶς σπουδάσας ὁ Καραθεοδωρῆς πολιτικὸς μηχανικὸς καὶ ἐξασκήσας ἐπὶ διετίαν τὸ ἐπάγγελμα, εἶναι ὁ πρῶτος, νομίζω, καὶ ὁ διαπρεπέστερος τῶν συγχρόνων ἐλλήνων μηχανικῶν τῶν ἐγκαταλειψάντων τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μηχανικοῦ χάριν τῆς Μαθηματικῆς Ἐπιστήμης. Ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης, τῷ 1904, ἡ πρώτη τῶν περὶ τὰς ἑκατὸν μαθηματικῶν ἐργασιῶν του, «περὶ τῶν ἀσυνεχῶν λύσεων τοῦ λογισμοῦ τῶν μεταβολῶν», ἐκρίθη τόσον σημαντικῆ, ὥστε ἐν ἔτος βραδύτερον ἀνηγορεύθη ὑφηγητῆς τοῦ αὐτοῦ Πανεπιστημίου. Αἱ δὲ μετέπειτα ἐργασίαι του τὸν ἐπέβαλον, ἀπὸ τοῦ 1909, καθηγητὴν γερμανικῶν Πολυτεχνείων καὶ κατόπιν τῶν μεγάλων Πανεπιστημίων τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Γοττίγγης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1924 μέχρι τοῦ θανάτου του τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.

Δὲν πρόκειται νὰ ἀναπτύξω ἐνταῦθα ἢ κἂν νὰ ἀναφέρω λεπτομερεῖας τῆς μεγάλης συμβολῆς τοῦ Καραθεοδωρῆ εἰς τὴν πρόοδον τῶν Μαθηματικῶν. Ἄρκοῦμαι μόνον νὰ ὑπομνήσω ὅτι αἱ ἐργασίαι του τὸν ἀνέδειξαν ἓνα τῶν ἐξοχωτέρων μαθηματικῶν τοῦ κόσμου. Ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος Ἕλλην μαθηματικὸς τοῦ λήγοντος ἡμίσεος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, τῶν παλαιότερων τῶν ἐλλήνων διεθνoῦς φήμης Μαθηματικῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα. Διὸ διετέλεσε τακτικὸν μέλος ἢ ξένος ἐταῖρος πλείστων Ἀκαδημιῶν τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἡ δὲ ἡμετέρα Ἀκαδημία, εὐθύς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς συστάσεως αὐτῆς, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26ης Νοεμβρίου 1926, ἔσπευσε νὰ τὸν περιλάβῃ εἰς τὰ *τακτικὰ μέλη* αὐτῆς, καίτοι μονίμως διαμένοντα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ κατέχοντα δημοσίαν θέσιν εἰς ξένον Κράτος, τιμὴ ἢ ὁποία δι' οὐδένα τῶν ὑπὸ παρομοίας συνθήκας διατελούντων ἐπιφανῶν ἐλλήνων ἐπανελήφθη ἔκτοτε.

Ὁ Καραθεοδωρῆς δὲν ἔπαυσεν ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν πατρίδα του, ἥτις ἀφ' ἑτέρου μεθ' ὑπερφηφείας παρηκολούθει τὴν ἐν τῇ Ξένῃ σταδιοδρο-

μίαν του. Διό, τῷ 1911, κληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, μετέσχε τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ὑποψηφίων Καθηγητῶν τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν εἰς τὰς τότε κενωθεῖσας ἔδρας τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τῆς ἀποκληθείσης ἐκκαθαρίσεως. Ἐπίσης τῷ 1920, κληθεὶς ὑπὸ τῆς Πατρίδος του ὡς διοργανωτῆς ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καταληφθεῖσαν Σμύρνην, παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποχωρήσεώς μας· ἐλθὼν δὲ κατόπιν ἐνταῦθα, ἐδίδαξε τὰ ἀνώτερα Μαθηματικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὴν Μηχανικὴν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον· τέλος, τῷ 1930, παρακληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, κατήλθεν ἐκ νέου εἰς Ἀθήνας, ὡς διαρρυθμιστῆς τῆς λειτουργίας τοῦ τε Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ νεοσυστάτου τῆς Θεσσαλονίκης καὶ παρέμεινεν ἐνταῦθα ὑπὲρ τὴν dietίαν, ἂν καὶ δὲν εἶχε παύσει διατελῶν καθηγητῆς τοῦ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστημίου, μετέχων τῶν συνεδριῶν τῆς τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας μας, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνεκοίνωσεν ἰδίαν γεωμετρικὴν ἐργασίαν, ὡς καὶ ἐρεῦνας ἑλλήνων μαθητῶν του.

Ἄδιαπτῶτας δὲ παρηκολούθει μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ προσωπικῆς συμβολῆς τὴν παρ' ἡμῖν μαθηματικὴν κίνησιν. Βλέπομεν ὄντως αὐτὸν δημοσιεύοντα ἰδίας ἐργασίας εἰς τὸ *Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Μαθηματικῆς Ἐταιρείας*, εἰς τὰ *Actes* τοῦ ἐν Ἀθήναις συνελθόντος τῷ 1934 Ἑνδοβαλκανικοῦ Μαθηματικοῦ Συνεδρίου καὶ εἰς τὴν *Revue Mathématique de l'Union Interbalkanique*, ἐπὶ πλέον δὲ ἐδημοσίευσεν ἰδίαν ἔρευναν «περὶ τῶν καμπύλων τοῦ Παρθενῶνος» εἰς τὸν πανηγυρικὸν τόμον τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἡμερίδος, τῷ 1937, καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ τὰ ἄρθρα «*Μαθηματικά*» καὶ «*Χωρόχρονος*».

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Π. Ζερβὸς λέγει περὶ τοῦ Ἀ. Καραθεοδωρῆ τὰ κατωθι:

Ἴσως, Κύριοι Συνάδελφοι, νὰ μὴν ἔπρεπε νὰ ἐκφωνοῦνται λόγοι ἐπαινετικοὶ δι' ἐκείνους, τῶν ὁποίων ὁ βίος ὅλος ὑπῆρξεν ἡρωισμὸς σιωπηλός, ἀγῶν ἀδιάκοπος διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν σχημάτων.

Ἴσως κάποτε ἡ βιολογία καὶ ἡ ψυχολογία νὰ κατατάξουν τοὺς μεγάλους μαθηματικούς, καλλιτέχνας καὶ λογοτέχνας εἰς τὸν αὐτὸν τύπον ἀνθρώπων.

Ἦδη ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο κατηγοριῶν διαφορὰ τις ὡς πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν. Ἐνφ' οἱ καλλιτέχνας καὶ λογοτέχνας γίνονται συνήθως ἀντιληπτοὶ ἀπὸ ἀρισμένον ἀριθμὸν ἀνθρώπων, οἱ μεγάλοι μαθηματικοὶ δὲν

είναι παρὰ ἀπὸ ἐλαχίστους ἀντιληπτοὶ καὶ ἐνίοτε καὶ παρεξηγοῦνται ἀπὸ τοὺς συγχρόνους των.

Τὴν ἀτυχίαν τῶν τελευταίων αὐτῶν δὲν εἶχεν ὁ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆς· καὶ μέγας μαθηματικὸς ὑπῆρξεν καὶ ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς ὡς τοιοῦτος.

Γόνος ἐπιφανοῦς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οἰκογενείας ὁ Κ. Καραθεοδωρῆς ἐγεννήθη εἰς Βερολῖνον τῷ 1873. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν Σχολὴν τοῦ Βελγίου καὶ εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς μηχανικὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀποφασίσας ν' ἀφοσιωθῆ εἰς τὴν καθαρὰν ἐπιστήμην μετέβη εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐφοίτησεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια Βερολίνου καὶ Γοττίγγης.

Ἡ παλαιότερα μαθηματικὴ ἐργασία του ἐγένετο τῷ 1904, αὐτὴ δὲ τοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς διδακτορικὴ διατριβή. Ἀφεῶρα αὕτη εἰς πρόβλημα τοῦ λολλισμοῦ τῶν μεταβολῶν μὲ μὴ συνεχεῖς λύσεις· Ἐκτοτε ἐδημοσίευσεν ὁ Καραθεοδωρῆς συχνότατα ἐπιστημονικὰς ἐργασίας μεγίστης σημασίας.

Ἐχομεν οὕτω θεμελιώδη θεωρήματα τοῦ Καραθεοδωρῆ διὰ τὰς μὴ συνεχεῖς λύσεις εἰς τὸν λογισμὸν τῶν μεταβολῶν, ἔχομεν ἐπίσης κλασσικὰ θεωρήματα τοῦ Καραθεοδωρῆ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν συναρτήσεων καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς συμμόρφου ἀπεικονίσεως, ὅπου ἔδωκε τὴν γενικὴν λύσιν τῆς ἀπεικονίσεως ἀπλῶς συνεκτικοῦ τόπου ἐπὶ κύκλου. Καταλήγει οὕτως εἰς γενικώτατον ἐξαγόμενον ἀφορῶν εἰς τὴν σύμμορφον ἀπεικόνισιν ἐπιπέδου ἐμβαδοῦ ἐπὶ κύκλου. Ἐθεμελίωσε νέον κεφάλαιον τῆς Γεωμετρίας τῶν ἀναλυτικῶν συναρτήσεων, κλάδου εἰς τὸν ὁποῖον συνδυάζεται ἀνάλυσις καὶ τοπολογία.

Ἐδωκεν ἐπίσης ἐξαγόμενα σπουδαιότατα εἰς τὴν θερμοδυναμικὴν, τὴν τροπικὴν ὀπτικήν, τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος, τὴν θεωρητικὴν μηχανικὴν, ὅπου διὰ βαθεῖας μελέτης ἐξετάζεται ἡ φύσις τῶν ἐξισώσεων τῆς μηχανικῆς.

Μὲ τὰς ἀναφερθεῖσας ἐργασίας ὁ Καραθεοδωρῆς δίδει νέας μεθόδους ἐρεῦνης εἰς τὴν Ἐπιστήμην, ἀνοίγει νέας ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν εἰς νέα οὐσιώδη προβλήματα· οὕτω παρέσχεν μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐπιστήμην.

Τὰ θεωρήματα τοῦ Καραθεοδωρῆ διακρίνονται διὰ τὴν γενικότητα καὶ διὰ τὴν ἔξοχον δημιουργικὴν δυνάμιν των.

Προέκυψαν διὰ τῶν θεωρημάτων τοῦ Καραθεοδωρῆ πηγαὶ δημιουργίας νέων θεωριῶν. Ὁ Καραθεοδωρῆς εἰσέρχεται πάντοτε εἰς τὸ βᾶθος τῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα μελετᾷ.

Τὰ ἔργα τοῦ Καραθεοδωρῆ μαρτυροῦν τὴν ποικιλίαν τῶν κλάδων εἰς

οὗς ἡσυχολήθη καὶ ὅπου ἔδωκε βάσεις στερεάς. Τὸ ἔργον του ἐπεκτείνεται εἰς πολλὰ ἐδάφη τῶν μαθηματικῶν.

Τῷ 1909 ὁ Καραθεοδωρῆς διωρίσθη καθηγητῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον τοῦ Breslau. Τῷ 1913 ἐκλήθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης διαδεχθεὶς τὸν ἐξελθόντα λόγῳ ὀρίου ἡλικίας Klein, ἓνα τῶν μεγαλυτέρων μαθηματικῶν τῶν τελευταίων χρόνων. Τῷ 1918 διεδέχθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου τὸν διαπρεπῆ μαθηματικὸν Frobenius. Τῷ 1922 διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κατὰ δὲ τὸ 1923 καὶ τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Τῷ 1924 ἐγένετο καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου. Ἀπὸ ἐτῶν ἐγένετο ἐπίτιμος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἐδίδαξεν ὁ Καραθεοδωρῆς καὶ εἰς διάφορα Πανεπιστήμια τῆς Ἀμερικής, εἰς ἣν μετέβη κατόπιν προσκλήσεως.

Ἦπῃρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Γοττίγγης, τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου, τῆς Βολωνίας, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Καραθεοδωρῆ εἶναι κλασσικα. Ἔχομεν τὸ κλασσικὸν σύγγραμμά του «περὶ πραγματικῶν συναρτήσεων» ἐξ 700 σελίδων, τοῦ ὁποῦ ἡ α'. ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1918 καὶ ἡ β'. τῷ 1927. Ἄλλο κλασσικὸν σύγγραμμά του εἶναι «Λογισμὸς μεταβολῶν καὶ ἐξισώσεις μὲ μερικὰς παραγώγους πρώτης τάξεως». Ἔχομεν ἐπίσης βιβλίον του εἰς τὴν Γεωμετρικὴν ὀπτικὴν ὡς καὶ ἕτερον ἐπὶ τῆς συμμόρφου ἀπεικονίσεως.

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω τὴν ὡραίαν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν τῷ 1948 καὶ πάλιν ἐπὶ συμμόρφου ἀπεικονίσεως.

Εἶναι προνόμιον μερικῶν μεγάλων ἐπιστημόνων καὶ μεγάλων καλλιτεχνῶν νὰ μὴ παρακαλύωνται ἀπὸ τὸ γῆρας εἰς τὴν παραγωγὴν μεγαλοφυῶν ἔργων.

Ὁ Καραθεοδωρῆς ἰγάπα πολὺ τὴν πατρίδα του. Θὰ σὰς διαβάσω ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διακρίνεται ἡ χαρὰ του διὰ τὴν πρόοδον τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικής εἰς τὴν Ἐπιστήμην. Μοῦ ἔγραφε τὴν 27ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1936 μεταξὺ ἄλλων «Ὡς βλέπετε, εὐρίσκομαι πάλιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ ἔκαμε τὴν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἶναι αἱ ἀληθῶς ἀλματικά πρόοδοι τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, ἀπ' ὅτου πρὸ ὀκταετίας εἶχον ἐπισκεφθῆ τὸν τόπον. Ὅχι μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ὁποῖους ἀπαντῶμεν ὡς διδασκάλους εἰς τὰ Πανεπιστήμια εἶναι καταπληκτικῶς μέγας, ἀλλὰ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν κατέχουν ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς θέσεις».

Τοῦ ἀδιαλείπτου ἐνδιαφέροντος τοῦ Καραθεοδωρῆ διὰ τὴν Ἑλλάδα

ἔχω καὶ προσωπικὴν ἀντίληψιν ἐκ τῆς ἀμερίστου ἠθικῆς ὑποστηρίζεώς του πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις συνελθόν τὸ 1934 Α΄ Διαβαλκανικὸν Μαθηματικὸν Συνέδριον, τῆς διοργανώσεως τοῦ ὁποίου εἶχα τὴν τιμὴν νὰ προῖσταμαι.

Ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὰ Acta τοῦ Συνεδρίου μελέτη του «ἐπὶ τῶν ἐξισώσεων τῆς μηχανικῆς» τιμᾶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπιστήμην. Εἶδομεν δὲ εἰς τὸ Συνέδριον ἐκεῖνο τότε οἱ Ἕλληνες μὲ μεγάλην συγκίνησιν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Καραθεοδωρῆ ὡς ἐπιτίμου Προέδρου τοῦ Συνεδρίου ὑπὸ ἐπιλέκτων ξένων συνέδρων.

Ὁ θάνατος, Κύριοι Συνάδελφοι, θερίζει ἀμείλικτα. Οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες ἀνήκουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐάν, Κύριοι Συνάδελφοι, ἔχωμεν τὸ δικαίωμα οἱ Ἕλληνες νὰ διεκδικήσωμεν τὸν Καραθεοδωρῆ, τότε δυνάμεθα νὰ χαράξωμεν ἐπὶ τοῦ τάφου του «ἐνθάδε κεῖται τοῖς ρήμασι προγόνων πειθόμενος».

Ὁ κ. Ἰωάνν. Καλιτσουνάκης λέγει ἀκολούθως τὰ ἐπόμενα:

Ἡ ἀπώλεια τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ εἶναι ἀπώλεια διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὴν διεθνή ἐπιστήμην.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, οὐχὶ ἀπαξ ἠσθάνθη τὴν ἐπέλευσιν τοῦ «όλοοῦ» γήρατος. Ἀλλὰ μόλις παρήρχετο ἡ κρίσις συνήγωνε πάλιν τὰς δυνάμεις του πρὸς νέαν ζωὴν καὶ νέαν ἐργασίαν.

Ἡ στέρησις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ πολέμου, τῆς πολυτίμου συντρόφου τῆς ζωῆς του, κατέστησε ψυχικῶς δυσκολώτερον τὸν βίον του κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη, διότι προσετίθετο καὶ τοῦτο τὸ βαρὺ πλήγμα εἰς τὰ ἄλλα δεινὰ ἐκ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Τὴν Ἑλλάδα ἐτίμησεν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν κατὰ τὴν μακροχρόνιον ἐκεῖ διαμονὴν του. τὴν ἐτίμησεν ὡς ἄνθρωπος πολιτισμένος, ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς Ἕλληνα πατριώτην.

Συνδεθεὶς πρὸς τὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα διὰ μακροχρονίου φιλίας, φιλίας σταθερᾶς καὶ ἀδιαπτώτου, ἐξέτιμησα παντοτε βαθύτατα τὸ ἀγνὸν ἠθὸς του, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴν του μόρφωσιν, καὶ τὸν ἀκραιφνῆ καὶ μεγάλον ἑλληνικὸν πατριωτισμὸν του. Οἱ μορφωμένοι Ἕλληνες οἱ ζῶντες εἰς τὰ ξένα, μεταξὺ ξένων λαῶν, γίνονται συχνὰ πολὺ περισσότερον πατριῶται παρὰ ἐάν ἔζων ἐν Ἑλλάδι.

Ὡς πρὸς τὸ ἠθὸς του ὡς ἄνθρωπου, δὲν ἦτο βεβαίως δυνατόν νὰ τὸ ἀναμένῃ κανεὶς κατ' ἄλλον τρόπον ἀπὸ αὐτόν, τὸν ἀπόγονον τῆς ἐπιφανοῦς

οικογενείας τῶν Καραθεοδωρῆ, οἵτινες ὅσον καὶ ἂν διετέλεσαν εἰς Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, ἐξυπηρετήσαν πάντοτε καὶ τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα μετὰ μεγάλης δεξιότητος καὶ εὐστροφίας. Μικρὸς ἐγώ, παῖς ἀκόμη, ἐνθυμοῦμαι τὸν θεῖόν του Ἀλέξανδρον Καραθεοδωρῆ, τὸν ἄλλοτε ἡγεμόνα τῆς Σάμου, ὡς Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Κρήτης. Εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ εἰς ἀνωμάλους περιστάσεις τῷ 1895 καὶ ἡ διετής του παραμονὴ εἰς τὴν θέσιν ταύτην δὲν ἦτο διόλου εὐχάριστος. Συνέστησεν εἰς τὴν Πύλῃν τὴν παραχώρησιν εἰς τοὺς Κρήτας εὐρυτάτων νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων πρὸς καθησύχασιν τινὰ αὐτῶν. Ἄλλοί ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν τὸν ἤκουσαν. Ἦναγκάσθη τότε νὰ παραιτηθῆ καὶ δὲν ἀνέλαβε πλέον *διοικητικόν* τι ὑπουργημα ἐν Τουρκίᾳ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆ εἶχε μεταβῆ τότε εἰς Κρήτην πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ θεοῦ του, καὶ ἐκεῖ, ὡς ἔλεγεν, ἐγνώρισε τὸ πρῶτον τὸν νεαρὸν Βενιζέλον.

Ἡ σχολικὴ του ἐκπαίδευσις ἔγινεν εἰς τὸ Βέλγιον καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ὁ πατήρ του κατεῖχε διπλωματικὰς θέσεις. Ὁ ἴδιος εἶχε γεννηθῆ τῷ 1873 ἐν Βερολίνῳ, ὡς ἐκ τοῦ τόπου ἢ τῶν τόπων ὅπου εὐρίσκετο κατὰ τοὺς παιδικούς του χρόνους ἔτυχεν ἀγωγῆς ἐπιμεμελημένης καὶ τελείας. Καὶ ἡ βαθεῖα γνώσις τῆς Γαλλικῆς καὶ Γερμανικῆς ἦτο ἐν τῶν τεκμηρίων τῆς ἀγωγῆς ταύτης. Σημειωτέον ὅτι κατεῖχεν ἀρκετὰ καλὰ καὶ τὴν Ἀγγλικήν, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη—ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου—ἔμαθε καὶ Ὀλλανδικά.

Τὸ κοινωνικὸν ἦθος καὶ ἡ διακρίνουσα αὐτὸν πολλακίς λεπτὴ χαριτολογία ἐν φιλικῇ συνδιαλέξει, καθίστων τὴν συναναστροφὴν του εὐχάριστον καὶ περιζήτητον, ἀφοῦ ἄλλως τε συνδιαλεγόμενός τις πρὸς αὐτὸν ἤκουε πάντοτε ἐνδιαφέροντα πράγματα, διότι αἱ γνώσεις του ἦσαν ποικίλαι καὶ ἐγκυκλοπαιδικαί.

Ἡ ἐπιστημονικὴ του ἀξία, ἐφάνη ἐνωρίτατα, διότι μόλις ἐπανῆλθεν εἰς Γερμανίαν ἐξ Αἰγύπτου—ὅπου εἶχε μεταβῆ εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ὡς μηχανικός—καὶ ἀπετελείωσε τὰς μαθηματικὰς του σπουδὰς ἐν Βερολίνῳ καὶ Γοττίγγῃ ἔγινεν ἐν ἔτος μετὰ τὰς ἐξετάσεις του, τῷ 1905, ὑφηγητὴς ἐν Γοττίγγῃ. Ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἤρχισεν ἀληθῆς χορὸς τιμητικῶν μετακλήσεών του. Κατ' ἀρχὰς ἦλθεν εἰς Βόννην, ἐκεῖθεν μετὰ ἐν μόνον ἔτος προσεκλήθη εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον τοῦ Ἀννοβέρου, μόλις πάλιν μετὰ ἐν ἔτος ἦλθεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βρεσλαβίας, μετὰ τρία ἔτη, τῷ 1913, ἦλθε καὶ πάλιν εἰς Γοττίγγην, ἀλλ' ὡς διάδοχος πλέον τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ Klein. Αἱ συχναὶ αὗται μετακλήσεις εἰς ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα ἄλλων πόλεων,

ἦσαν κατὰ τὴν μακαριστὴν ἐκείνην διὰ τὰς ἐπιστήμας ἐποχὴν δηλωτικὰ μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἀξίας.

Τὰ μετακαλοῦντα ἰδρύματα δὲν ἐφείδοντο χρημάτων καὶ ἀμοιβῶν, καὶ ἦσαν πάντοτε πρόθυμα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν οἰονδήποτε ἐπιστημονικῶν ὄρων καὶ ἀπαιτήσεων. Καὶ αἱ προϊστάμεναι ἀρχαὶ ἐνέκρινον πάντοτε τὰς συμφωνίας ταύτας.

Ἡ διαμονὴ τοῦ ἐν Γοττίγγη διήρκεσε τὴν φορὰν ταύτην πέντε ἔτη, ἦσαν τὰ ἔτη τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Τῷ 1918 ἐκλήθη εἰς τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον τῶν Γερμανικῶν Πανεπιστημίων τὸ τοῦ Βερολίνου, ὡς διάδοχος μὲν τοῦ Frobenius, ἀλλὰ ἡ ἔδρα εἶχεν ὀρισθῆ προσωπικῆ δι' αὐτόν.

Ἡ ἐν Βερολίῳ παραμονὴ τοῦ δὲν ἦτο μακρά, μόλις διετής. Μετεκλήθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τῷ 1920, διὰ τὴν διοργάνωσιν σχεδιαζόμενον ἐν Σμύρνῃ Πανεπιστήμιον (καὶ Πολυτεχνεῖον ὁμοῦ). Δὲν διέκειτο ἄλλως τε συμπαθῶς πρὸς τὴν τύρβην καὶ τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τοῦ Βερολίνου, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυπτε μεγάλη ἀπώλεια χρόνου καὶ δυνάμεων.

Τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἐν Σμύρνῃ Πανεπιστημίου μέσα εἰς τὸν ἐθνικὸν ἐνθουσιασμόν τῆς νίκης καὶ χαρᾶς ἀνέλαβε προθύμως καὶ δραστηρίως. Ἐβοηθεῖτο ἐν τινι μέτρῳ καὶ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἰωακείμογλου, τοῦ Φρίζου Θεοδωρίδου διδάσκοντος σήμερον εἰς τὸ Harvard καὶ ὑπ' ἐμοῦ. Τὰ κατὰ τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ λεχθῶσι σήμερον ἢ ἄλλοτε ὑπὸ συναδέλφου.

Ἡ ἐν Μ. Ἀσίᾳ καταστροφὴ τοῦ 1922 ἔφερε καὶ αὐτόν, τὴν τελευταίαν μάλιστα στιγμὴν, πρόσφυγα εἰς Ἀθήνας, ὅπου μετ' ὀλίγον διωρίσθη καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον. Ἡ ματαιώσις τῶν ὀνείρων τοῦ διὰ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σμύρνης, τὰ ὅποια εἶδε κατὰ τὸν χειρότερον τρόπον διαλυόμενα καὶ ἡ ἄλλη ἐνσκήψασα εἰς τὴν πατρίδα μας τότε δυστυχία καὶ ὁ πολιτικὸς σάλος, ἀλλὰ ἐν μεγάλῳ μέτρῳ αἱ περιορισμέναι συνθήκαι τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιστημονικῆς δράσεως, παρεκίνησαν αὐτὸν νὰ δεχθῆ τὴν ἐν Μονάχῳ θέσιν.

Μοι ἔγραφε τότε ἐξ Ἀθηνῶν, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1924 (24-2-1924) «Ἀναχωρῶ—κατ' αὐτὰς—μετὰ τῆς συζύγου μου διὰ τὸ Μόναχον, ὅπως ἐξετάσωμεν τὰ καθέκαστα. Ἐδῶ γίνεται μεγάλη προσπάθεια, ὅπως μὲ κρατήσουν, καὶ βεβαίως θὰ ἔμενον ἐὰν ἤμην πεπεισμένος ὅτι δύναμαι νὰ παρᾶσχω εἰς τὸν τόπον οἰανδήποτε ὑπηρεσίαν. Ὅπως ἔχουν ὅμως σήμερον τὰ πράγματα τῆς Σχολῆς μας (καὶ ὅπως θὰ ἔχουν ἀκόμη διὰ πολλὰ ἔτη), μοῦ φαίνεται τοῦτο παραπολὺ δύσκολον. Διὰ τοῦτο ἀποκλίνω μᾶλλον ὑπὲρ τῆς

ἀποδημίας. Ἐναντιθέτως νομίζω ὅτι σεῖς καὶ ὁ Ἰωακείμογλου θὰ ἔπρεπε νὰ ἔλθετε ἐδῶ» καὶ ἐκθέτει περαιτέρω τοὺς λόγους.

Τὴν εἰς Μοναχὸν μετὰκλήσιν τοῦ διενήργησεν ὁ περιφανὴς Καθηγητῆς Sommerfeldt, ὅστις τῶρα πρὸ δύο ἐτῶν ἐώρτασεν ἐκεῖ τὴν ὀγδοηκονταετηρίδα του, εἶναι δὲ καὶ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἐπίτιμος διδάκτωρ· Εὐρίσκομεν εἶτα τὸν Κωνσταντῖνον Καραθεοδωρῆ κατὰ τὸ 1928 ἐν Ἀμερικῇ, προσκλήθέντα ἐκεῖ διὰ νὰ κάμῃ διδασκαλίαν καὶ ἐπιστημονικὰς διαλέξεις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard καὶ εἰς ἄλλα Πανεπιστήμια καὶ ἰδρύματα. Διέτριψεν ἐκεῖ περὶ τοὺς 9 μῆνας.

Ἐν Ἀμερικῇ ἔτυχε πολλῶν καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων περιποιησεων. Εἰς δεῖπνον παρατεθὲν εἰς αὐτὸν ἐν Σικάγῳ (ὡς ἀναγινώσκεται ἐν τῇ «Ἀτλαντίδι» τῆς 19 Δεκεμβρίου 1936) ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων, ὁ πρόεδρος των Γ. Ἀραχωδίτης ἠψυχάριστησεν αὐτὸν διὰ τὴν ὀμιλίαν του, ἥτις ὑπῆρξε πνευματικὴ πανδαισία, ὡς εἶπε, διὰ τὴν ἐκεῖ ὁμογένειαν, καὶ τὸν παρεκάλεσε — ὡς συνηθίζουσι ἐκεῖ — μετὰ ταῦτα νὰ δευτερολογήσῃ καὶ νὰ εἴπῃ ἐν χαρακτηριστικὸν περιστατικὸν τοῦ βίου του. Δευτερολογῶν ὁ Καραθεοδωρῆς διηγήθη πῶς ὁ Λόρδος Κάρναβιν καὶ αὐτός, ὡς μηχανικός, ἀνεκάλυψαν ἐν Αἰγύπτῳ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν (τριάκοντα πρὸ τοῦ 1936), ἀνεκάλυψαν, λέγω, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν καὶ νὰ τὸ ξέρουν τὸν τάφον τοῦ Τουταγχαμών. Τῷ 1930 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὸν μετεκάλεσεν ἐκ Μονάχου ὡς Κυβερνητικὸν Ἐπίτροπον τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ μεταρρυθμίσεις τινὰς καὶ βελτιώσεις εἰς αὐτὰ καὶ ἐπέλθῃ τάξις εἰς τὸν σάλον εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκοντο. Μοὶ ἔγραφε τότε, τὴν 3 Φεβρουαρίου 1930 ἐκ Μονάχου μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ «οὔτε περιμένω οὔτε ἐπιδιώκω ἐπιτυχίαν· καὶ ὁ ἄλλος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐδέχθην τὴν προσωπικὴν παράκλησιν τοῦ Βενιζέλου, ὅστις μοῦ ἔγραψεν αὐτόγραφον ἐπιστολήν, εἶναι διότι νομίζω ὅτι ἡ ἀνάμειξις μου θὰ εἶναι περισσότερον ὑποφερτὴ, ὡς εὐρίσκομένου μακρὰν τοῦ ἐν Ἀθήναις περιβάλλοντος κύκλου, καὶ διότι ἐλπίζω νὰ πείσω τὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ μέτρα τὰ ὁποῖα νὰ εἶναι συνηρημένα τὸ ἐν μὲ τὸ ἄλλο».

Ἄναλαβάν αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ὑπέβαλε κατ' Ἰούλιον τοῦ 1930 μακρὸν ὑπόμνημα εἰς τὴν Κυβέρνησιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν δύο Πανεπιστημίων, εἰς τὸ ὁποῖον προέτεινε μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου, περὶ περιορισμοῦ τῶν φοιτητῶν, περὶ τῶν νέων κτηρίων, περὶ τῆς βιβλιοθήκης, περὶ ἀλλαγῆς τοῦ συστήματος τῶν ἐξετάσεων, περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν τακτικῶν ἐδρῶν, περὶ τοῦ τρόπου τῆς

έκλογῆς τῶν ὑψηγῆτων καὶ καθηγῆτων κλπ. Ὁρμάτο εἰς τὰς προτάσεις του αὐτὰς ἐκ τῶν ἰσχυόντων μὲν κυρίως ἐν Γερμανία καὶ Ἑλβετία ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν. Πολλὰ ἐκ τῶν προτάσεων του ἐκείνων (τὰς ὁποίας βλέπει τις καὶ εἰς τυπωθὲν σχετικὸν φυλλάδιόν του) ἦσαν ὀρθαὶ καὶ κάλλιστα καὶ παρ' ἡμῖν ἐφαρμόσιμοι, ἀλλὰ πάλιν ἦσαν μὲν ὀρθαὶ ἀλλὰ διὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα δυσεφάρμοστοι. Παραπονούμενος βραδύτερον ἔλεγεν ὅτι ὅπου ἐζήτησε τότε ὡς Κυβερνητικὸς Ἐπίτροπος νὰ κάμῃ καλὸν τι δὲν ἠδυνήθη, διότι τοῦ παρουσίαζαν ἀμέσως ἄρθρον τι τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Νόμου ἢ ἄλλων νόμων, οἱ ὅποιοι δὲν τὸ ἐπέτρεπον.

Ἡ ἐπιστημονικὴ του δράσις ἐξετέθη ἤδη πρὸ ἡμῶν. Ἐγὼ τὸν παρεκί-
νουν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ μαθηματικά παρὰ Πλάτωνι,
ζήτημα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἀκόμη μελετηθῇ ἐπαρκῶς. Μετὰ μελέτην τοῦ
πράγματος μοὶ ἀπήντησεν, ὅτι ἐὰν ἦτο νεώτερος θὰ τὸ ἔκαμνε, τώρα πλεόν
εἶναι ἀργά, διότι τὸ ζήτημα εἶναι μεγάλο καὶ πρέπει ἄλλα νὰ τελειώσῃ πρῶτα.

Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ φέρω εἰς προσωπικὴν γνωριμίαν ἐν Ἀθήναις
αὐτὸν μὲ τὸν Γεώργιον Χατζιδάκιν. Ἡ χαρὰ ἀμφοτέρων ἦτο μεγάλη. Ἦτο
ἐνδιαφέρον νὰ ἀκούῃ κανεὶς ἔπειτα τὰς κρίσεις τοῦ ἐνὸς περὶ τοῦ ἄλλου,
κρίσεις ἀληθῶς σπουδαίων ἀνδρῶν, ὅπως καὶ οἱ δύο ἦσαν. Τὸν Καραθεοδω-
ρῆν ἐτίμων παραπολὺ καὶ οἱ ξένοι ἐπιστήμονες, καὶ οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ ἄλ-
λοι καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ὑπῆρξεν ἐταῖρος τῶσων Ἀκαδημιῶν, τριῶν Γερ-
μανικῶν καὶ δύο Ἰταλικῶν. Ἐγὼ αὐτὸς παρέστην μετ' ἄλλων Ἑλλήνων εἰς
τὴν ἐπίσημον ὑποδοχὴν του εἰς τὴν Πρωσσικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν
τῆ 13 Ἰουλίου τοῦ 1919. Εἶχον καὶ τότε ἀδυμίαν καὶ κατήφειαν οἱ Γερμα-
νοὶ, ἀλλ' ἡ Ἀκαδημία ἴστατο εἰς τὸ ὕψος τῆς, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸ 1933
ἔχασε. Κατὰ τὴν ὑποδοχὴν του λοιπὸν ταύτην προσεφάνησεν αὐτὸν ὁ προ-
εδρεύων μετὰ τοῦ Waldager διάσημος φυσικὸς Πλάνκ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς θεω-
ρίας τοῦ Κβάντεν καὶ ἔκαμε εὐφημον μνείαν καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀντιφω-
νῶν ὁ Καραθεοδωρῆς εἶπεν ὅτι ἐμορφώθη μὲν εἰς πολλὰς χώρας, ἀλλὰ
μέγα μέρος τῆς μορφώσεώς του ὀφείλει εἰς τὴν Γερμανικὴν ἐπιστήμην καὶ ἐπὶ
τοῦ γραφείου του εὐρίσκεται πάντοτε ἡ εἰκὼν τοῦ Helmholtz. Ἄς ἐπιτραπῇ
νὰ ἀναφέρω ὅτι κατὰ ἐπίσκεψίν μου, τὴν 13 Ἰουνίου 1947, εἰς τὸν Einstein
Princeton ἦλθε καὶ ὁ λόγος περὶ Καραθεοδωρῆ, παλαιοῦ καὶ γνωστοῦ καὶ
φίλου του. Ἠπόρησεν ὅταν ἔμαθεν ὅτι εὐρίσκετο ἀκόμη ἐν Μονάχῳ, μού
εἶπε δὲ ὅτι εἶναι πρόθυμος ἐν ἀνάγκῃ νὰ γράψῃ εἰς τὰς ἐκεῖ ἀμερικανικὰς
ἀρχὰς διὰ νὰ τοῦ διευκολύνουν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Er ist ein
feiner Mensch, μού παρετήρησε καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς περιέχει τὸ ἦθος,

τούς τρόπους καὶ τὴν ἐκλεκτὴν τοῦ ἀνθρώπου μὀρφωσιν.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1927 ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἀκαδημίαν εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ποιητοῦ καὶ μεγάλου φιλέλληρος Γουλιέλμου Μύλλερ, ὅστις πρῶτος ἐν Εὐρώπῃ ὕμνησε τὸν ἱερὸν ἡμῶν ἀγῶνα τοῦ 1821. Καὶ ὁ Καραθεοδωρῆς ὠμίλησε ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπισήμῳ δεξιῶσει τῆς πόλεως εἰς τὸ θέατρον μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος καταφερόμενος κατὰ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἠκολούθουν τότε — 1927 — τόσον φιλότουρκον πολιτικὴν. Καὶ τὸ Πανεπιστήμιον ἀντεπροσωπεύθη τότε δι' ἐμοῦ καὶ ἔλαβον καὶ ἐγὼ ἐκεῖ τὸν λόγον, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχε στείλει ἐνεπίγραφον δίγλωσσον μαρμαρίνην πλάκα, τὴν ὁποίαν ἀπεκάλυψεν ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ ὁ ἀείμνηστος Ἑλλην Πρεσβευτῆς Εὐθύμιος Κανελλόπουλος. Ἔχει ἐντειχισθῆ εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου τῷ 1794 ἐγεννήθη ὁ ποιητῆς.

Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκλογῆς του ὡς τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μοὶ ἔγραφεν ἐκ Μονάχου τῇ 21 Νοεμβρίου 1926 μεταξύ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐν τῷ μεταξύ ἔλαβον προχθὲς τηλεγράφημα τοῦ κ. Γκίνη καὶ τοῦ φίλου μου κ. Γεννηματᾶ, ὅτι ἐξελέγη καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν. Ἐχάρην πολὺ διὰ τὴν τιμὴν ἣτις μοῦ ἐγένετο, ἂν καὶ ἀντιπροσωπεύω μίαν ἐπιστήμην εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι δύσκολον νὰ πρωτοστατήσῃ ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπως τὸ λέγετε πολὺ ὀρθῶς εἰς τὸ ἄρθρον σας πρέπει ἡ Ἀκαδημία νὰ τονίσῃ πρὸ παντὸς ἐκεῖνας τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες δὲν εἶναι διεθνεῖς καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Μεταξὺ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν τὴν γεωργίαν, τὴν βοτανικὴν, τὴν γεωλογίαν καὶ μεταξύ τῶν ἐπιστημῶν τοῦ πνεύματος, τὴν φιλολογίαν, λαογραφίαν, μουσικὴν, ἀρχαιολογίαν κλπ.

Ἐὰν ἡ Ἀκαδημία κάμῃ καλὴν ἐργασίαν εἰς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, θὰ ἔχῃ μεγάλην καὶ σπουδαίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διανοητικὴν πρόοδον τῆς πατρίδος μας. Ἀλλὰ πρέπει πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου τῆς νὰ περιορίσῃ τὸ πεδίον τῆς δράσεώς της καὶ νὰ μὴ σκορπίσῃ τὰς δυνάμεις της. Δυστυχῶς εἰς τὸν τόπον μας ἀποτελοῦν αἱ προσωπικαὶ φιλοδοξίαι τὸ Α καὶ Ω πάσης ἀποπέρας βελτιώσεως τῆς καταστάσεως». Προσθέτει ἔπειτα παρατηρήσεις τινὰς προσωπικὰς καὶ καταλήγει. «Μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπικρίσεις ἦτο μεγάλο κατόρθωμα ἡ ἴδρυσις τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἴσως νὰ μείνῃ εἰς τὸ μέλλον τὸ μόνον ἴχνος τῆς παρελθούσης δικτατορίας, ὅπως τὸ καταστατικὸν τῆς Comédie Française ἔμεινε τὸ μόνον ἴχνος τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος τῆς Μόσχας».

Ἡ θύελλα τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου κατετάρραξεν αὐτόν, καὶ ἐπεθύμει τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὴν ἔκβασίν του τὴν προέβλεπε ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν.

Μοῦ ἔγραφε λοιπὸν κατὰ Νοέμβριον (15.11) τοῦ 1943 εἰς Ἀθήνας «Ἐπεθύμησα πολὺ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐλπίζω ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου θὰ ἔλθω ἐκεῖ. Βεβαίως θὰ γίνῃ τότε Ἀναγέννησις τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Ἐπιστημῶν τῆς ὁποίας ἐλπίζω νὰ ἴδωμεν τὰ προεόρτια».

Οἱ διερχόμενοι ἐκ τοῦ Μονάχου Ἕλληνες γνωστοὶ του ἢ συνάδελφοι ἐγνώρισαν τὸν φιλόξενον οἶκόν του καὶ τὴν προθυμίαν καὶ χαρὰν μεθ' ἧς τοὺς ὑπεδέχετο. Θὰ ἐθαύμαζον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν μεγάλην καὶ πολυτιμοτάτην βιβλιοθήκην του, ἣν ἐν μέρει ἐκληρονόμησεν ἐκ τοῦ πατρός του ἐν μέρει δὲ συνεπλήρωσεν ἀόκνως ὁ ἴδιος διαθέτων πάντοτε δι' αὐτὴν τὰ *Kollegiengelder*. Περιέχει σπανιώτατα περμηγητικὰ βιβλία, πρὸς δὲ καὶ φιλολογικὰ καὶ βιβλία περὶ τῆς Τέχνης. Εἰς τὴν Καλλιτεχνίαν καὶ τὰς σχολὰς τῆς εἶχεν εὐρυτάτας γνώσεις.

Ἡ τελευταία ἐπίσκεψίς μου πρὸς αὐτόν ἐγίνε τὴν 3ην Δεκεμβρίου τοῦ 1948 εἰς τὸ νοσοκομεῖον *Josephinum* τοῦ Μονάχου. Δὲν ἦτο κλινῆρης, τοῦ ἐπετρέπετο μάλιστα καὶ βραχὺς περίπατος εἰς τὴν πόλιν. Ἡ ὄψις του ὅμως παρείχε τὴν ἐντύπωσιν ἀνθρώπου πάσχοντος. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ψυχικὴ του διάθεσις καὶ εὐθυμία ἦτο καλὴ, σχεδὸν ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔτη. Ἐκεῖ ἐν τῷ Νοσοκομείῳ ἐπὶ τῆς τραπέζης του εὐρίσκετο πρόσφατος ἀθηναϊκὴ μεταμεσημβρινὴ ἑφημερίς, τὴν ὁποίαν καθημέραν ἐλάμβανε ἀποστελλομένην παρὰ συγγενοῦς ἢ φίλου του ἀεροπορικῶς ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐπίσης καὶ ὀγκῶδες καθαρογεγραμμένον χειρόγραφον μαθηματικοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ τυπωθῆ ἐν Ἑλβετίᾳ. Τὰ τελευταῖα ἔτη μετὰ τὴν εἰρήνην μετέβαινε συχνὰ εἰς Ἑλβετίαν διὰ διαλέξεις συνδυαζομένας πάντοτε καὶ μὲ καλυτέραν διατροφήν ἢ ἐν Γερμανίᾳ καὶ μὲ οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν.

Ἡ ἐπίσκεψίς μου ὑπῆρξε μακρὰ, μακροτάτῃ τῇ παρακλήσει του, καὶ ὁ λόγος ἦτο σχεδὸν διαρκῶς διὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι, τὰ ὁποῖα μὲ ἀμείωτον ἐνδιαφέρον παρηκολούθει.

Τοιαῦτά τινα ἐπεθύμουν νὰ εἶπω σήμερον ἐνταῦθα πρὸ ἡμῶν. Σύντομα διὰ τὸν ἄνδρα τὸν ὁποῖον πενθοῦμεν, ἀλλ' ἴσως μακρότερα τοῦ ὑπὸ τῆς κλειψύδρας προσμετρημένου χρόνου.

Πρόκειται ὅμως περὶ ἐπιβαλλομένου καθήκοντος πρὸς ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ξένῃ ἐτίμησε καὶ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα.

Ὁ κ. Γ. Ἰωακείμογλου λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς :

Ὁ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ φέρει εἰς τὴν μνήμην μας ἐν τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων τῆς νεωτέρας ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐπειτα ἀπὸ δουλείαν πέντε σχεδὸν αἰώνων, Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπηλευθέρωσαν τῷ 1919 τὴν Ἰωνίαν, μὲ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὴν ἀλησμόνητον Σμύρνην.

Ὁ τότε κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἐλευθέριος Βενιζέλος, εὐθύς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν Σμύρνη καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κωνσταντίνου Καραθεοδωρῆ εὔρε τὸν κατάλληλον ἄνδρα, ὅστις ἦτο εἰς θέσιν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ δυσχερὲς αὐτὸ ἔργον.

Αἱ δυσχέρειαι ἦσαν μέγισται. Ἐν μέσῳ τῆς συνεχιζομένης Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἔπρεπε νὰ κτισθοῦν κτήρια, νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐργαστήρια, νὰ ἀγοραστοῦν ὄργανα, βιβλία, κλπ. Αἱ ἀντιδράσεις ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἦσαν βεβαίως σημαντικά. Σημαντικώτεροι ὅμως ἦσαν αἱ ἀντιδράσεις τῶν Φραγκολεβαντίνων.

Ὁ Κωνσταντίνος Καραθεοδωρῆς ἐπελήφθη μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ δυσχεροῦς ἔργου. Ἐδειξε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὴν μεγάλην τοῦ ὀργανωτικὴν ἰκανότητα.

Ἦθελε νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀλλοφύλους, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐπῆγε εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ καταδυναστεύσῃ ξένους λαοὺς, ἀλλὰ διὰ νὰ φέρῃ εἰς αὐτοὺς τὸν ἀνώτερον πολιτισμὸν τῆς. Ἐπεδίωκε τὴν ὀργάνωσιν Πανεπιστημίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἀληθῆς Universitas Litterarum.

Μεταξὺ ἄλλων ἐπρόκειτο νὰ ἰδρυθῇ Σεμινάριον Ἀνατολικῶν γλωσσῶν, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐδιδάσκοντο ἡ Τουρκικὴ, ἡ Ἀραβικὴ, ἡ Περσικὴ καὶ ἡ Ἑβραϊκὴ. Θὰ ἦτο ἐν κέντρον μελέτης τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν.

Τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα δὲν ἐπραγματοποιήθησαν δυστυχῶς. Ἡ ἵδρυσις ὅμως Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν Σμύρνη, μένει φωτεινὸν παράδειγμα ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐνθυμούμεθα τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ :

«Ὅ,τι παρήλθε, πέρασε καὶ δὲν ξαναγυρίζει.

Μ᾽ ἂν εἶχε λάμψη δυνατή, καὶ πάλι θὰ φωτίζει».